

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

NOVEMBER 7 • 2016

Silverspillet från
Örebro
medeltida
myntverkstad

De första örtugarna
– trekronorsvapnet
nytt på mynt

FIDEM-kongressen i
Gent 2016

SNF:s årsmöte 2016
i Örnsköldsvik

Pris 30 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47 × 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 × 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 × 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 × 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 kr

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 kr

2:a och 3:e
omslagssidan
2 500 kr

4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT behåller sina låga annonspriser även 2016

Annonser på årsbasis får dessutom 20 % rabatt!

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonser som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 7 • 2016

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
De första örtugarna — trekronorsvapnet nytt på mynt	156–158
Tre kronor – lite historik kring vår rikssymbol	159
FIDEM XXXIV i Gent 2016	160–164
SNF:s årsmöte 2016 i Örnsköldsvik	165–167
Silverspillet från Örebro medeltida myntverkstad	168–169

FASTA RUBRIKER

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF	167
AUKTIONER & MÄSSOR	169
LÄSTIPS	170
MEDLEMSNYTT. Medlemsrabatten på MISAB-kataloger	170
NYTT OM BÖCKER. Norsk mynthistoria berättad genom brev till myntmästaren	171
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK	174

OMSLAG

Medalj av konstnären Kerstin Östberg som utförde tre författarprojekt lagom till FIDEM XXXIV i Gent i år: Sara Lidman, Emily Dickinson och Cora Sandel, två graverade medaljer och en med emalj. Här visas Emily Dickinson (1830–1886), *I'm nobody! – who are you?* Läs mer om FIDEM-kongressen i Gent 2016 i Kerstin Östbergs artikel, om föredragen och om de andra svenska medaljbidragen på sidorna 160–164.

FOTO: OLA MYRIN, KMK.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar

kl. 10 - 12 och 13 - 16
Fax 08 - 667 07 71
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvar inte för ej beställt material. Texter och bilder i SNT lagras elektroniskt och publiceras som pdf på föreningens hemsida. Den som sänder material till SNT medger detta.

Register över alla artiklar och notiser i SNT 1977 – 2015 finns i sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB

ISSN 0283-071X

HÖSTEN 2016

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses både i samband med föredrag och under enklare former, alltid med ämnet numismatik.

DET ÄR FÅ FÖRUNNAT att få en stad eller ort uppkallad efter sig, särskilt om man inte är kunglig. Per Abraham Örnsköld som ses på den vackra medaljen här intill är upphovet till namnet Örnsköldsvik. Han föddes 1720, blev friherre 1771 och var landshövding i Västernorrlands län. Det var som sådan han erhöll dess invånares erkänsla 1808 och förärades medaljen långt efter sin död (1791). Den finns i silver och guld. Medaljen graverades av Carl Enhörning (1745–1821). På åtsidan ses Örnsköld i svenska nationaldräkten med kapp och kommandörsband.

Han har sin tids moderna frisyr med hårpiska, högsta mode för män under 1700-talets senare del. Jämför porträttet av Gustav III på hans mynt i högre valörer. Nationella dräkten hade tagits fram år 1778 av kung Gustav. På sidorna 165–167 kan ni läsa om Svenska Numismatiska Föreningens årsmöte 2016 i Örnsköldsvik och mer om guldmedaljen.

DECEMBER

7 **Julfest**
Plats **Banérgatan 17**

18.00 Föreningens traditionella julfest med glögg, lussekatter och julgodis. En mindre julauktion kommer att genomföras med enklare material ur Sven Svenssons samlingar. Någon förteckning kommer inte att utsändas i förväg. Kontant betalning vid auktionstillfället.

Välkomna!

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76

Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 – 12 & 13 – 16

Kansliet är stängt: midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna

Hemsida: www.numismatik.se

SNT finns på Facebook

De första örtugarna – trekronorsvapnet nytt på mynt

Av Kjell Holmberg

Albrekt av Mecklenburg 1364–1389 & Margareta 1389–1396

Efter att Magnus Eriksson tvingats bort från tronen erbjöds den svenska kungakronan till hertig Albrekt den yngre av Mecklenburg. Detta är inte så märkligt som det kan tyckas, då hertigens mor var syster till Magnus och Albrekt således var av kungligt svenskt blod.

Utän att gå in på det ganska komplexa politiska maktspelet under de kommande åren kan man bara konstatera att 1389 hade de svenska stormännen fått nog av Albrekt och hans styre och de vände sig då till drottning Margareta av Danmark för att få Albrekt avsatt. Albrekt besegrades av Margaretas styrkor och han tillfångatogs och fängslades.

Kjell Holmbergs introduktion i SNT av den svenska medeltida penningmyntningen inleddes i årets första nummer av SNT med:

Olof Skötkonungs och Anund Jakobs myntning i Sigtuna.

Därpå följde: *Myntning under tidig medeltid i Götaland och i Svealand,*

Myntningen under Birger jarl och hans kungliga söner,

Myntning i 44 år under kung Magnus Eriksson,

Den senmedeltida penningen – perioden 1364-1439,

Den senmedeltida penningen – perioden 1441-1520.

I detta nummer och de tre följande presenterar Holmberg örtugmyntningen på svenska fastlandet från 1370-talet fram till 1520.

1. Albrekts första örtug, präglad cirka 1370, där de tre kronorna för första gången ses ställda två över en.

Sverige regerades nu av drottning Margareta – en av den nordiska medeltidens mest betydelsefulla regenter. Hon är känd bland annat för sitt initiativ till den så kallade Kalmarunionen. Margareta regerade Sverige fram till 1396, då hon lät Erik av Pommern – sin systerdotterson – överta den svenska kronan. I praktiken torde Margareta ha haft ett fortsatt starkt inflytande över politiken fram till sin död 1412.

Numismatiskt är Albrekts tid vid makten av avgörande betydelse i den svenska mynthistorien. Cirka 1370 lät han nämligen slå det första svenska myntet med en nominal högre än penningen. De mynt som präglades är motivmässigt starkt inspirerade av de nordtyska wittenmynten som nyligen hade introducerats. Motivvalet är också högtintressant, då åtsidan för första gången på svenska mynt avbildar tre kronor, placerade som vi numera är vana att se dem – två över en (fig. 1). Nominalen på detta mynt har diskuterats av några forskare; är det en svensk witten eller en örtug? Rent praktiskt spelar nog detta inte så stor roll och när vi kommer något decennium framåt i tiden så är det definitivt svenska örtugar som präglas i Sverige.

Även inskriften på myntet är märklig: *MONETA ALBERTVS – REX DE SWECIA* (börjar på åtsidan och fortsätter på frånsidan). Här framgår det alltså att det är utgivet av Albrekt i egenskap av svensk kung. Men ingen myntort finns angiven. Inte heller anges explicit att det skulle vara ett svenskt mynt. Ännu mera mystiskt blir det om man noterar att samtliga skattfynd av dessa mynt härrör från dåvarande danskt eller tyskt område. Mynttypen förekommer inte heller så vitt jag vet tillsammans med Albrekts andra örtugar i något känt fynd.

Är denna, den först svenska ”örtugen”, i själva verket slagen utomlands, till exempel någonstans i Nordtyskland, för något av oss okänt syfte? Kanske avsett som betalning till Albrekts tyska soldater? Svaret på dessa frågor kanske vi aldrig får. Hur som helst är det ett av medeltidens mest intressanta mynt. Och dessutom mycket sällsynt.

Albrekts äldsta mynttyp följs sedan av en yngre Stockholms-typ, som på åtsidan visar ett krönt kungahuvud och på frånsidan tre kronor lagda över ett litet kors (fig. 2–3). Stilvariationerna inom denna typ är stora. Albrekt lät prägla örtugar även i Kalmar (fig. 4) och i Söderköping (fig. 5). Dessa är klart mer sällsynta än Stockholms-mynten och det gäller speciellt örtugarna från Kalmar. De sistnämnda är för övrigt de enda som har myntorten explicit angiven. Det bör noteras att örtugarna från Söderköping i äldre litteratur ibland attribueras till Silverberget i Dalarna.

Ganska nyligen (2011) har Jonas Rundberg publicerat en ingående

2–3. Två olika Stockholms-örtugar, den äldre med inskrift ALBERTVS DEI GRACIA, medan den yngre har den kortare inskriften ALBERTVS REX.

4–5. Albrekts örtugar från Kalmar och Söderköping.

6–8. Eriks tre huvudtyper av örtugar från Stockholm.

studie av Albrekts örtugsmynt (inklusive ovan nämnda prägling). Rundberg har med sina ingående stampstudier kunnat fastställa en relativ kronologi för Stockholms-mynten med krönt huvud och delar in dessa i åtta huvudtyper (av vilka några även har en underindelning). De flesta av dessa typer är ganska ovanliga, eller till och med rara, med undantag av den yngsta typen (Rundberg 9, LL 4b), som förefaller ha utmyntats i stor volym. Någon motsvarande kronologi för Söderköpings-örtugarna och Kalmar-örtugarna har inte kunnat fastställas – däremot en bättre och mera logisk typindelning av de sistnämnda.

Några mynt som kan attribueras till Margareta är som nämnts i tidigare artiklar inte kända, men det är inte omöjligt att mynt präglades i Sverige under hennes tid vid makten. Som en ren hypotes har Rundberg pekat på möjligheten att en del anonyma och stilmässigt avvikande Kalmar-örtugar (med myntorten angiven på båda sidor och utan angiven myntherre), som återfinns i en isolerad stampkedja (kedja S), skulle kunna vara präglade för Margareta.

Kalmar var som bekant en mycket viktig stad i Norden under medeltiden. Inte minst manifesterades detta i den ovan nämnda Kalmarunionen – drottning Margaretas initiativ för att knyta de tre nordiska länderna samman i en union under en och samma regent. Kan dessa örtugar möjligen associeras med mötet mellan de tre

nordiska kungarna i Kalmar, juni 1397, då det berömda dokument som brukar benämnas Kalmarunionen upprättades? Hypotesen är spännande, men naturligtvis omöjlig att bevisa eller för den delen motbevisa.

Erik av Pommern 1396–1439

År 1396 valdes den ännu omyndige Erik av Pommern till Sveriges konung efter att ha adopterats av drottning Margareta. Erik, som egentligen hette Bogislav, var systerdotterson till Margareta. Erik blev myndig år 1400 men Margareta behöll i realiteten en stark maktposition inom unionen fram till sin död 1412.

Erik drev en linje med en ökad centralstyrning av riket och lät bland annat tillsätta länsfogdar, varav många var av tysk härkomst. Det växande missnöjet med Eriks sätt att administrera riket ledde till det så kallade Engelbrektupproret 1434. I september 1439 avsattes Erik som kung över Sverige. Han hade då redan avsatts i Danmark och tre år senare förlorade han kungakronan även i Norge. Under tiden fram till 1450 försörjde han sig som sjörövare med Gotland som bas men hamnade så småningom i exil i Västpommern, där han slutligen avled 1459.

Erik lät prägla örtugar i Stockholm, Västerås och Åbo. Vissa av Stockholms-typerna hör till de allra vanligaste medeltida örtugarna och myntningsvolymen måste ha varit ansevärd. Västerås-mynten är klart ovanligare och Åbo-örtugarna kan

betecknas som rara. Troligen påbörjades Eriks myntning först några år efter år 1400, ett år som brukar nämnas som startår år 1405.

Stockholms-mynten är av tre typer, där den med krönt framvänt kungahuvud (fig. 6) på åtsidan sannolikt är den äldsta. Forskning kring Eriks örtugar pågår sedan ett antal år tillbaka vid Numismatiska Forskningsgruppen vid Stockholms universitet. Vanligast bland Stockholms-örtugarna är den (troligen yngre) typen med trekronorssköld på litet kors på åtsidan (fig. 7) och den följs sannolikt av den något ovanligare (och troligen yngsta) typen som saknar det lilla korset (fig. 8). Alla de tre typer som nämnts ovan har ett uncialt E lagt på litet kors på frånsidan.

I Lars O. Lagerqvists referensverk (1970) om de svenska medeltidsmynten finns även en så kallad hybrid mellan Erik av Pommerns och Kristoffer av Bayerns mynt. Det rör sig om ett mynt av typen LL 2 ovan, men som har ett uncialt C lagt på litet kors på frånsidan (fig. 10). Central-C skulle då stå för Kristoffer. Jonas Rundbergs stampstudier av Kristoffers mynt har dock visat att detta inte är någon hybrid utan snarare ett rent misstag av den som graverat myntstamparna. Det finns även ett (förmodligen) unikt exemplar av Eriks troligen äldsta Stockholms-örtug som har ett C på frånsidan (fig. 9). Några stamp-

9–10. De sällsynta Stockholms-örtugarna med C i stället för E på fränsidan, som tidigare ansågs vara hybrider mellan Eriks och Kristoffers mynt men som troligen endast är resultatet av att myntgravören slarvat.

11–12. Två Västerås-örtugar, en av god stil och en i sämre stil.

FOTO: FÖRFATTAREN.

13–15. Örtug samt abo av typ II och III präglade i Åbo.

kopplingar mellan dessa antagna hybrider och Kristoffers örtugar är inte kända.

Om ”riktiga hybrider” existerat, så skulle man ju också ha förväntat sig att dessa kopplade ihop Eriks yngsta typ med Kristoffers äldsta – som för övrigt antagligen är den som har bokstaven K (och inte ett C) som centralmotiv. Dessa mynt kan nog avskrivas som hybrider mellan de två myntherarna, men deras sällsynthet gör dem ändå högintressanta.

Eriks Västerås-mynt kan delas in i två grupper, varav den ena (LL 4–5, fig. 11) kännetecknas av väl utförda stamper, medan den andra gruppen (LL 6, fig. 12) har ett mycket grövre utförande. De sistnämnda är också betydligt mer sällsynta. Kronologin är inte klarlagd, men möjligen är de grövre utförda mynten yngre. Ett ytterst sällsynt mynt (LL 7) har det grönta A på fränsidan (symboliseran-

de myntorten – Aros/Västerås) utbytt mot ett Ave Maria-monogram.

Örtugarna från Åbo är av endast en typ och är som sagt sällsynta (fig. 13). I Åbo präglades även en lägre nominal, kallad *abo*, som närmast ansluter till mynträknningen söder om Finska viken. Dessa abomynt är av tre typer, där typ I (som saknas i LL) är känd i endast ett unikt exemplar. Typ II (LL 9, fig. 14) och typ III (LL 10, fig. 15) är båda ovanliga och typ III är minst lika rar som örtugen. I äldre litteratur brukar abo också benämnas ”liten örtug”, ”sterling”, ”6-penning” eller ”4-penning”. Dessa mynt har ingående behandlats i en artikel av Pekka Sarvas (1981). Bland annat konstateras där att alla har i stort sett samma finvikt och alltså är av samma nominal.

I nästa avsnitt, som publiceras i decembernumret av *SNT*, behandlas perioden 1441–1470.

Använd och rekommenderad litteratur för denna första örtugsperiod:

Johan Holm: Nya rön kring Erik av Pommerns myntning i Västerås. *Myntstudier* 2006:2 s. 5–11.

Kjell Holmberg: Silverberget eller Söderköping? En diskussion kring Albrekt av Mecklenburgs örtugar LL 9 och 10. *SNT* 1989:1 s. 10–12.

LL = Lars O. Lagerqvist: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.

Jonas Rundberg: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011.

Pekka Sarvas: Ein neuer zweiseitiger Münztyp des König Erich von Pommern in Turku (Åbo). *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1981 s. 171–178.

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61
Fax 08 – 661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDANAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08–411 50 81
Fax. 08–411 52 23

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

Stockholms gamla slott omkring år 1600. Rekonstruktion av norra sidan mot strömmen.

UR STOCKHOLMS GAMLA SLOTT "TRE KRONOR" AV MARTIN OLSSON. 1936.

Tre kronor – lite historik kring vår rikssymbol

En av Magnus Erikssons penningar visar på ena sidan tre motställda kronor och ett torn. Cirka 1340–1354.

FOTO: KMK.

TRE KRONOR utgör ända sedan omkring 1370 Sveriges riksvapen – införd samtidigt som de första örtugarna som också visar tre kronor ställda två över en på den ena sidan – och är fortfarande en mycket stolt symbol för vårt land. Tvåhundra år senare, på 1570-talet, beordrade Johan III sin arkivarie att samla gamla mynt för att bevisa Sveriges urgamla rätt till de tre kronorna som vapen: *Tree Kronor äro Sveriges gamla och enskilda wapn*. Den "urgamla" rätten gäller åtminstone sedan Magnus Erikssons penningar på 1340-talet som visar tre motställda kronor på ena sidan (och folkungalejonet på den andra). På en av myntvarianterna ses dessutom ett torn mellan de tre kronorna.

Den gamla kungaborgen i Stockholm kom fram till den våldsamma branden 1697 att benämnas Slottet Tre kronor. Namnet avsåg egentligen dess centrala försvarstorn med de förgyllda tre kronorna på dess topp.

Man tror att det kan ha varit kung Knut Eriksson som under 1100-talets andra hälft lät bygga en kastal på den högsta punkten i vad vi i dag kallar Gamla stan i Stockholm. Kastalen utgjorde sedan kärnan i Stockholms medeltidsborg och är det torn som senare kom att kallas Tre kronor.

Stockholm nämns första gången i bevarade skriftliga källor i brev av Birger jarl år 1252. Jarlen lät utvidga den gamla borgen, som utgjorde stammen i det kungliga slott som förstördes genom branden 1697. Men redan under dess långa medeltida existens hade den utsatts för många belägringar och brunnit ett flertal gånger.

Belägringen under Gustav Eriks-son Vasas befrielsekrig i början av 1520-talet hade gått hårt åt slottet och det eldhärjades dessutom några

Trekronorssymbolen ses överst på det nya 2-kronorsmyntet 2016.

FOTO: RIKSBANKEN.

år senare. Omfattande reparationer vidtogs då och i samband med dessa höjde man tornet Tre kronor med två våningar år 1544. Fortfarande finns faktiskt delar av det äldsta slottet kvar och i dess källarvalv ligger sedan slutet av år 1999 Museum Tre Kronor.

Arkitekten Ragnar Östberg inspirerades av Slottet Tre kronor när han ritade Stockholms stadshus, vars tornspira har tre förgyllda kronor. Den välkända symbolen används på våra mynt än i dag och i andra officiella mer eller mindre högtidliga sammanhang. Tre kronor har funnits som varumärke för mjöl, namn på restauranger och annat men är kanske ändå ute i världen mest känt som namn på svenska ishockeylandslaget.

MGL

FIDEM XXXIV i Gent 2016

Av Kerstin Östberg

På FIDEM XXXIV kongress i Gent i Belgien i år fick alla 149 deltagare från 28 olika länder med sig en minnesmedalj. Motivet på medaljen är en av stadens mest berömda torn, Belfry, från år 1314. Tornet står mellan S:t Nicholas kyrka och S:t Bavo-katedralen. Tillsammans utgör de en imponerande rad som sträcker sig upp mot skyn.

Om man i stället riktar blicken neråt kan man se att något glimmar till mellan de slitna kullerstenarna i stenläggningen. Tittar man närmare ser man att det är runda bronsplaketter. Böjer man sig ner och ser efter ännu närmare och följer raden av plaketter har man upptäckt den så kallade Myntvägen (*Munten Route*). Det är spåren efter handelsvägen mellan Köln och Brügge, som en gång passerade här, som man har markerat i nutid. Än i dag kan man göra fynd och hitta medeltida mynt på dess väg.

Sedan 2011 har man i samarbete med medaljtillverkaren *Mauquoy* låtit

FIDEM-medaljen 2016. Medaljkonstnär och gravör: Paul Huybrechts.

Tillverkad av Mauquoy's medaljfabrik.

FOTO: BOB AUTRIQUE.

präglade moderna plaketter, som avbildar historiskt minnesvärda händelser som utspelat sig på de olika platserna. Totalt skall det till slut bli tusen olika minnesmärken. När man vandrar vägen fram berättar de en spännande historia.

Munten Route.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Från Sverige var vi tio FIDEM-medlemmar som den sjätte september åkte till Belgien för att delta i kongressen. Det var KMK:s medaljansvariga antikvarie Line Bjerg, historikern Martin Tunefalk, också från KMK, mynt- och medaljhandlaren Ulf Nordlind samt konstnärerna Ernst Nordin, Christian Wirsén, Thomas Qvarsebo och Kerstin Östberg. Tre gymnasister, Annika Frankendal, Emmie Alwert och Emelie Kjell, var också med och representerade ett medaljprojekt på Södra Latin.

Högtidligt öppnande

Vid det högtidliga öppnandet av kongressen berättade FIDEM:s ordförande Philip Attwood om föreningens historia. Han gjorde en exposé från tiden då sammanslutningen ursprungligen mest bestod av medaljtillverkare till att man numer har en stor andel av konstnärer som medlemmar.

Därefter talade Anthony Demey om den belgiske konstnären Geo Verbanck (1881–1961) och hans verk. Johan van Heesch, *The Coin Cabinet Department* på Belgiens Kungliga Bibliotek, berättade sedan om samlandets glädje och vedermödor. Hur det både kan vara inspirerande och utmanande att ha museiansvar när man blir erbjuden stora donationer. Det kan bli kostsamt och utrymmeskrävande att bevara medaljer och mynt. Detsamma gäller när man ibland även får möjlighet att ta hand om hela uppsättningar av verktyg från nedlagd tillverkning. Till detta tillkommer också frågan som söker sin lösning: Hur kan man göra samlingarna tillgängliga för allmänheten?

Johan van Heesch förmedlade verkligen den skräckblandade glädjen

Thomas Qvarsebo.
EWK-plaketten, aluminium,
gjutet porträtt av illustratören.
Delas ut varje år till nu aktiv
illustratör.

Ernst Nordin.
As Time goes by. Patinerad brons-
medalj till minne av Ingrid Berg-
man, med den kända frasen ur
filmen *Casa Blanca*.

Håkan Bull.
The Magus. Medalj i blandteknik,
tryck på plexiglas med färg och
bladguld.

Peter Jansen visar runt på Mauquoy's medaljfabrik.

Här står vi framför den stora pressen, med mängder av verktyg som för många i gruppen är helt nya, medan många hemvant känner igen sig

FOTO: BOB AUTRIQUE.

när de fick hela lager av medaljstansar och sorterade packlärar med verktyg i present. De är ju en del av det kungliga biblioteket och med samma uppdrag att även ta hand om en kopia av varje mynt som framställs. Han pressade också in dubbelt så många ord som andra under sin framställning, så det gällde att hänga med.

Föredrag

På listan över föredragshållare under dessa dagar återfanns glädjande nog denna gång två svenska representanter. Line Bjerg, som talade om himmelska händelser, mer konkret om avbildandet av rymden och vad som utspelar sig där, skildrat i medaljkonsten. Det var mycket uppskattat liksom det föredrag som hölls av historikern Martin Tunefalk. Hans föredrag om personmedaljer under 1700-talet, vilka som skulle äras eller inte äras, och om kontroverser i samband med detta, väckte liv i många av de historierintresserade numismatikerna.

Det var en så stor variation av olika ämnen att lyssna till att det ibland var svårt att veta vad man skulle välja för att inte missa något. Det kunde vara allt från föredrag om dolda budskap insmugna i medaljen till beskrivningar av innovativa framställningstekniker.

Den myllrande staden Gent

Efter några kongressdagar blandades språk och människor som aldrig förut mötts och spännande medalj- och tankeutbyten skedde i korridorerna och i den myllrande staden.

Staden Gent hade också mycket att berätta. En eftermiddag ägnade vi oss åt att med hjälp av en kunnig guide upptäcka dess spännande historia. Vandrigen avslutades vid MSK, det moderna museet i Gent. Inför FIDEM-kongressen hade man för första gången ställt i ordning och visat en del av den medaljsamling som Huguette Taymans tagit hand om och inventerat. Hon berättade livfullt om hur samlingen ursprungligen växt fram ur det medaljintresse som blomnade upp under *la Belle Epoque*. Samlingen består av 417 medaljer och utgör en representativ blandning av länder och artister, bland dem några i typisk *Art Nouveau*-stil utförda i galvanoteknik.

Medalj tillverkning och utställningar

Två olika studieresor ingick också i kongressen. En del av gruppen åkte till Antwerpen och fick först se medaljfabriken *Mauquoy* i Grobbendonk. Det är ett familjeföretag sedan flera generationer och den nuvarande ägaren Peter Jansen visade oss runt. Det

Internationella federationen för medaljkonst FIDEM - *Fédération Internationale des Médailles* - grundades 1937 av företrädare för statliga och privata tillverkare av medaljer.

I år hölls dess trettiofjärde kongress. 460 konstnärer från 32 länder är representerade i den stora medaljutställningen med mer än 900 medaljer.

Hemsidan - www.fidem-medals.org - sköts av Marie-Astrid Pelsdonk.

blev en intressant rundvandring, där vi fick följa hela arbetsprocessen från tjock bronsplåt till färdigpatinerad och monterad medalj. Sedan spenderade gruppen resten av dagen i Antwerpen, endera med att se konst-samlare Mayer van den Berghs museum och Rubens hem eller med en mer modern variant med MAS, det moderna museet, och *Red Star Line Museum*.

Den andra gruppen åkte till Jambes och Namur, en resa fylld med olika medaljutställningar. Bland annat utställningen med verk av Paul Heybrechts, hela kongressens primus motor.

Kongressens stora medaljutställning visas först i Gent för att sedan flyttas över till staden Namur. 460 konstnärer från 32 länder är representerade med mer än 900 medaljer. Från Sverige ingår 14 medaljer. Utställningen visar på den bredd som är föreningens rikedom, allt ifrån material- och ämnesval, till olika tekniker och uttryck. Den pågående diskussionen om vad en medalj är hålls därmed ständigt levande och aktiv.

Prismedaljer

Vid den avslutande galamiddagen – efter Generalförsamlingens möte – var det stor medaljutdelning. För att nämna några: Ingrid Austlid Rise på

Jose Strazar Kiyohara.
Mother's heart is gold och
Unfinished expedition. Två av
tre gjutna bronsmedaljer är han
representerad med i utställningen.

Christian Wirsén.
The back of the Witch. En gjuten
patinerad blymedalj, som
hyllar författaren Roald Dahls
berättande.

Kerstin Östberg.
Tre författarprojekt: Sara Lidman,
Emily Dickinson och Cora
Sandel. Två graverade och en
med emalj.
Här Emily Dickinson,
I'm nobody! – who are you?

Många samlades med det uppdämda behovet att äntligen få ta i och känna på olika medaljer. Tillfälle gavs att förvärva medaljer till den egna samlingen och många medaljer bytte ägare.

FOTO: BOB AUTRIQUE.

Norska Myntverket tilldelades BAMS (*British Art Medal Society*) och Thomas Fattorinis utmärkelse för präglade medaljer. Ron Duttons medalj i blandteknik erhöll FIDEM:s stora pris. Dutton är en väletablerad medaljkonstnär som haft Landskapet som ett av sina teman i sin arbetsprocess. Denna gång har han abstraherat och fört över landskapet till det inre upplevda, där de samlade minnena finner sin plats. Även Marie-Astrid Pelsdonk tackades för sitt strävsam-

ma arbete inom FIDEM och i synnerhet med dess hemsida.

Nästa kongress med kvinnotema

Nästa kongress skall hållas 2018 i Ottawa, Kanada. Staden planerar då jubileet av kvinnans rösträtt. Temat för FIDEM:s medaljutställning blir också *Kvinnan*. Tanken är att ämnet skall kunna inrymma allt från kvinnliga naturvetenskapsare till möjligheten att tolka temat mer abstrakt.

Att ha ett tema för kongressutställningarna har diskuterats förut och det har även tidigare förekommit att konstnärerna kunnat välja att delta under ett givet ämne. Detta då som en del av utställningen. Åsikterna har varierat. Själv tror jag att det kan vara intressant för en publik att se medaljkonstnärerna var och en, utifrån sina olika förutsättningar, utmanas och stimuleras när de får ett gemensamt uppdrag att lösa.

En kongress medför enormt mycket arbete och engagemang från många, både i världlandet och i de bidragande länderna. Vi i den svenska gruppen har hjälpts åt och haft mycket roligt tillsammans på vägen. Christian Wirsen har deltagit i arbetat med ungdomsprojektet i samarbete med Södra Latin. Konstnärerna har bidragit med medaljer och diskuterat i Kungl. Myntkabinetters vänliga hägn. Med hjälp av Ulf Nordlinds moraliska stöd och Martin Tunefalks outtröttliga hjälp med texter och annat praktiskt har vi kunnat skicka iväg vårt samlade medaljbidrag.

Vi vill också speciellt tacka Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning för generöst ekonomiskt bidrag som gjort detta möjligt för oss.

FOTO MEDALJER: OLA MYRIN, KMK.
MEDALJERNA HAR FÖRMINSKATS I BILD.

Annika Frankendal, Emmie Alwert och Emelie Kjell hade i sitt skolprojekt arbetat med temat *Utopia*. Monterutställning på KMK där hela klassens arbete visades upp.

FOTO: OLA MYRIN, KMK.

SNF:s årsmöte 2016 i Örnsköldsvik

Av Ingemar Svenson

Det blev en norrlandsresa för många av de medlemmar som ville besöka årsmötet 2016 då Örnsköldsvik i Ångermanland stod som värd. Enligt närvarande på årsmötet var detta troligen det nordligaste årsmötet som någonsin genomförts av SNF. Det är många mil mellan den sydligaste och nordligaste gränsen av vårt land, men aktiva myntsamlare och SNF:s medlemmar finns spridda längs hela vägen!

NOLA MYNTKLUBB stod som värd, klubben hade skapat en riktig bra inramning till den mer formella huvudaktiviteten, själva årsmötet. Medlemmarna fick besöka Höga kusten och attraktionen Mannaminne, botanisera på Örnsköldsviks museum och beskåda en mycket trevlig utställning som bestod av mynt tillhörande föreningens medlemmar. Lägg därtill besök på flera trevliga matställen.

Några mil söder om Örnsköldsvik mitt i världsarvet Höga kusten ligger ett av Sveriges största friluftsmuseer, till storlek bara överträffat av Skansen och Jamtli. *Mannaminne* är namnet på den fantastiska utställning som konstnären Anders Åberg (f. 1945) skapat. Där namnet "mannaminne" ska symbolisera det en människa hinner uppleva under sin livstid.

Museet har många sevärdheter, inte bara i form av de karakteristiska miniatyrstäder, som är Åbergs signum, men också en rad byggnader från olika delar av världen kombinerat med bland annat spårvagnar och ett drakenplan. En "salig blandning" som en besökare uttryckte det, men som ändå komponerats på ett tilltalande sätt och som ständigt byggs ut med nya attraktioner. Mannaminne skulle kunna illustreras med en rad bilder. Nöjer mig här med en vägg med träskyltar med båtnamn. Där kanske någon kan förknippas med en ångslup från vilken det också finns polletter? *Fig. 1.*

Årsmötesauktionen

Ett årsmöte är inget årsmöte om det inte också kryddas med en auktion. Det var bra uppslutning på auktionen i Örnsköldsvik men också av icke närvarande medlemmar som lämnat anbud. Fördelningen av vunnna objekt blev helt jämnt mellan bordet och salen. Att det var många som var med och bjöd avspeglas tydligt i slutprislistan. Särskilt polletterna gick för förhållandevis höga belopp, men då ska betäckas att många av dessa var i osedvanligt gott skick och i vissa fall också riktigt rara. Även om första intrycket var att polletter-

na var dyra, tenderade eftersnacket att glida över på att många av dessa blev riktigt billiga. Bara att gratulera vakna köpare. *Fig. 2.*

Toppobjektet från Sven Svenssons samling var en riksdaler Christina från Pommern som trots att den var kabinettsrengjord, från utropet 10000 kronor klubbades för imponerande 43000 kronor. Många anbud hade inkommit på detta mynt, vilket medförde att startbudet i salen blev hela 33000 kronor. Totalt blev slutpriserna på auktionen i snitt nästan 3,5 gånger utrop.

1. Träskyltar med båtnamn i Mannaminne.

FOTO: FÖRFATTAREN.

2. Fina polletter på årsmötesauktionen.

FOTO: MAGNUS WIJK.

5. Guldmedalj med porträtt av mannen som givit Örnsköldsvik dess namn, Per Abraham Örnsköld (1720–1791). Inskrift: FRIH P A ÖRNSKÖLD LANDSH C AF K N O)(FOSTRARE AF NÄRINGARNA I VÄSTERNORRLAND / INBYGGARNES ERKÄNSLA 1808. Gravör: Carl Enhörning. Jfr Hyckert I s. 306.*

FOTO: FÖRFATTAREN.

Årsmötet

Själva årsmötesförhandlingen var som vanligt en relativt snabbt avklarad tillställning och följde den dagordning som är statuerad i föreningens stadgar. Efter en tyst minut för de medlemmar som avlidit sedan föregående årsmöte, diverse val och styrelsens ansvarsfrihet delades belöning ut.

Denna gång hade styrelsen glädjen att dela ut både Rasmusson-stipendiet och Brennermedaljen till herrar Florent Audy respektive Bengt Holmén. Tyvärr hade varken Florent eller Bengt möjlighet att närvara vid årsmötet utan medaljerna kommer

att lämnas över vid ett senare tillfälle. Av de tio mottagarna av medlemsnålen i förgyllt silver, för långt och hedersamt medlemskap, var Lars Söderström på plats. Hedersgåvan, den så kallade Ekorren, delades ut till de medlemmar i Nola Myntklubb som varit delaktiga i årsmötet samt till Vera och Lennart Sjöblom. De två senare troligen föreningens mest trogna medlemmar vad gäller att besöka årsmöten och föreningskvällar genom åren. Fig. 3–4.

Inga övriga frågor var anmälda eller togs upp på årsmötet. I sammanhanget kan nämnas att valet av både

Falun (2015) och Örnsköldsvik just har sitt ursprung i ett förslag lämnat av en medlem vid årsmötet i Lund (2014). I förslaget påpekades att det var hög tid att förlägga ett årsmöte till norr om Stockholm/Uppsala, inte minst med tanke på att intresset för mynt är stort i norr. Om vi någon gång kommer att få närvara vid ett ännu nordligare årsmöte låter jag vara osagt. Annars kanske Kengis, vår nordligaste myntort, hade varit ett alternativ!

Strax efter årsmötet avnjöts den traditionella årsmötesupén.

3–4. Lars Söderström erhåller guldnålen, Vera och Lennart Sjöblom SNF:s hedersgåva "Ekorren" av ordförande Jan Olof Björk.

FOTO: FÖRFATTAREN.

6. Nola Myntklubbs trevliga utställning speciellt ägnad mötesdeltagarna.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Örnsköldsviks museum

På söndagsmorgonen väntade en buss utanför hotellet och en liten rundtur. Första anhalt var Örnsköldsviks museum, där besökarna förutom en rundvandring i lokalerna fick en liten föreläsning om myntfynd från Örnsköldsvik. En intressant historia om två romerska mynt daterade kring början av vår tideräkning. Två romerska mynt från samma tidsperiod har hittats bara någon kilometer från varandra. Om detta tyder på handel mellan Rom och de tidiga "Örnsköldsviksborna" eller inte låter jag vara osagt.

Mest uppmärksamhet fick en guldmedalj som visades upp. Medaljen pryds av mannen som givit staden dess namn, Per Abraham Örnsköld. En ståtlig guldmedalj, som för drygt tjugo år sedan (1994, till stadens

100-årsjubileum) överlämnades av värdforeningen Nola Myntklubb som en gåva till museet. Vi fick också oss till livs historien om hur medaljen, som ägts av en privatperson, via en mynthandlare slutligen hamnade i Örnsköldsvik där den rätteligen bör höra hemma. *Fig. 5.*

Myntutställning

Medlemmarna i Nola Myntklubb hade sammanställt en mycket trevlig utställning, vilken uppskattades stort av besökarna och många hade svårt att slita sig från utställningen trots att tiden var väl tilltagen. *Fig. 6.*

Besökarna fick bland annat se en typsamling, regent för regent, med mynt i ypperlig kvalitet. I vilken det förutom toppkvaliteter även gömde sig stora rariteter. Bland övriga utställningsobjekt kan nämnas en samling felpräglingar och provmynt samt en riktigt fin typsamling antika mynt. Även två rara Palmstruch-sedlar kunde beskådas

Efter en avslutande lunch tog sedan medlemmarna färd av varandra och återresan påbörjades, vilken åtminstone för föreningens ordförande och en suppleant handlade om nästan hundra mil med bil.

* Hyckert, B. E. & Lilienberg, V. E.: *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor* I-II. 1905–1915.

Landshövdingen Per Abraham Örnsköld (1720-1791) lät år 1761 prägla en medalj, som delades ut till de kvinnor i bygden som var skickliga i att bereda, spinna och väva lin. Kungaparet (Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika) ses på ena sidan av medaljen och på den andra en kvinna med spinnrock. Texten lyder: "Til heder för den qvinnas som fint och snällt kan spinna". Se: www.oddfellow.se

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb
Öringe 111
31291 Halmstad

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Myntsamlarklubben Goten
myntsamlarklubben.com

Nola Myntklubb, Örnsköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
Skellefteå

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
strangnasmyntklubb.wordpress.com

Svenska Pollettforeningen
www.pollett.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Wästerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

Silverspillet från Örebro medeltida myntverkstad

Av Monica Golabiewski Lannby

När blyavtrycken efter myntprägling påträffades i kvarteret Bromsgården i Örebro år 1978 väckte det stor uppmärksamhet i den numismatiska världen. (Malmer 1978.) Äntligen hade mynthuset i Örebro nämnt i Magnus Ladulås testamente 1285 bekräftats. Men avtrycken framkom i lager och sammanhang som var yngre än själva fynden daterade till 1200-talets andra hälft. De hade av allt att döma hamnat där i utfyllnadslager taget från platsen för ett raserat mynthus. Detta kan ha legat alldeles intill det undersökta området, men man har alltså ännu inga spår efter något fast mynthus.

Inte mindre sensationellt var det att blybanden visade att myntverkstaden hade präglat mynt enligt både götäländsk och svealändsk mynträkning. Att det i Örebro skulle finnas en myntverkstad visste man, eftersom staden anges som en av åtta myntorter i Magnus Ladulås testamente, fyra i Götaland och fyra i Svealand. Dittills hade man förutsatt att myntverkstäder låg i den landsdel för vilken mynten enligt dess mynträkning slogs. Örebrofynden med både götäländs- och svealändspräglingar visar att myntverkstäderna kan ha fört en ambulerande tillvaro. Jag kan också tänka mig att fasta mynthus, som i så fall det i Örebro, fick i uppdrag att slå båda myntsorterna.

Brakteater kallar vi mynt präglade på endast en sida. De slogs på tunn silverplåt mot ett mjukt underlag som kunde vara bly eller läder. I Örebro använde man bly under 1200-talets andra hälft. De bevarade underlagen visar att man slagit flera mynt med

samma stamp nära intill varandra. De visar också att flera från varandra något skiljande stampar använts för samma mynttyp. (Malmer 1978.)

Ett tills nu opublicerat myntningsspill av silver, en kantbit som hittades vid samma undersökning, visar att man vid myntverkstaden i Örebro ovanpå blyunderlaget lagt en hel silverplåt och, får man förmoda, av ungefär samma storlek som underlaget. Det var denna tunna plåt som skulle bli till mynt, brakteater. Den silverrest som hittades visar märken efter tre slagna mynt, se *bild 2*. Slaget har varit så kraftigt att det gått helt igenom plåten. Man har på så sätt kunnat plocka ur mynt efter mynt, till synes lika enkelt som vid bakning av pepparkakor.

Norge

En vid ungefär samma tid helt annan metod användes vid den norska myntpräglingen. (Gullbekk 1996.) En åttkantig blankettform kännetecknar

särskilt utmyntningen under Håkon Håkonssons (1217–1263) tid. En från en blankett inte helt korrekt utklippt brakteat visar att mynten slogs tätt intill varandra för att sedan klippas ut, se *bild 4*.

Vid båda teknikerna, den svenska och den norska, måste man under myntmästarens överinseende ha räknat ut exakt vilken tjocklek silverblanketten skulle mäta i förhållande till myntens diameter och slutliga vikt enligt gällande myntförordning. En viktkontroll måste ha utförts efter slagningen, även om en viss differens slank igenom granskningen. Säkert var det en speciellt utnämnd person som skulle utföra kontrollen, inte nödvändigtvis myntmästaren.

Lödöse

Vid arkeologiska undersökningar i Gamla Lödöse har flera myntningsunderlag från tre århundraden påträffats. Från omkring 1100-talets mitt har vi brakteaterna med ett litet

1. Blyunderlag med avtryck efter myntning av kung Valdemars götäländspenning med krönt huvud. KMK 104 335.

2. Myntningsspill av silver med märken efter slagning av tre mynt, brakteater. Det mittersta uppmätt till $\varnothing$ 12,96 mm, totalvikt 0,68 gram. Funnet tillsammans med myntningsunderlagen av bly från tiden cirka 1250–1290 i Örebro. KMK 104 335.

3. Penning liknande blyavtrycken, jfr LL XVII som inte visar denna variant. Fynd från Hagby kyrka i Småland på 1960-talet.

FOTO: GUNNEL JANSSON, RAÄ, SV/V. SKALA 1:1.

4.

4. Norsk brakteatpräglad penning från Håkon Håkonssons tid (1217–1263) med kungens krönte huvud i profil inom slät ring. Alldeles intill ses en liten del av ännu en felaktigt utklippt penning.

FOTO: OSLO UNIVERSITETS MYNTKABINETT, SV/V. SKALA 1:1.

dubbelkors eller ett likarmat kors, där man använt underlag av läder. Från 1200-talets mitt borgportsbrakteaten där präglingsunderlagen var av läder. Läderunderlag användes också för präglning av brakteater med bokstaven B (för Birger jarl) samt de med lejonhuvud (Valdemar) efter 1250, också i Lödöse. Från 1350-talet har präglingsunderlag i bly för L-brakteaten med strålring (Magnus Eriksson) påträffats. (Ekre 1971.)

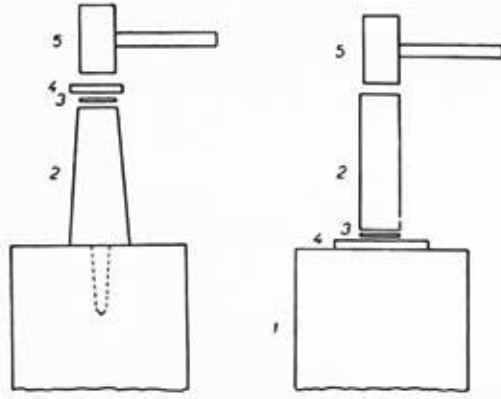
Rune Ekre (1991) har skissat hur han tänkt sig att präglingen i Lödöse gått till. Han antog att myntämnet varit helt eller i det närmaste rundskuret före präglingen, se *bild 5*. Men silverspillet i Örebro visar att en hel platta lades till slagning för i detta fall åtminstone tre mynt åt gången.

Fler myntningsunderlag har framkommit på andra platser i Sverige, men jämförelser med dessa görs inte här, då de inte berör själva präglingsmetoden.

Örebro

Silverspillet i Örebro skulle givetvis ha smälts ned och återanvänts för nya mynt. Det för oss tacksamt kvarlämnade silverstycket har tre avtryck som är cirka 13 mm vardera i diameter, vilket säger att det rör sig om präglning efter götaländsk mynträkning.

Blyunderlagen visar att man vid myntverkstaden i Örebro slog kung Valdemars 1250–1275 (alt. Magnus Ladulås) penningar med en liljekrona, LL IX (17 ex funna), Magnus Ladulås 1275–1290 penning med bokstaven M, LL X (1 ex), båda typerna enligt *svealandsräkning*. Tre blyunderlag har ej gått att identifieras närmare.

5. Försök till rekonstruktion av brakteatpräglingens metod, till vänster med en fixerad konisk understamp, till höger med lös cylindrisk överstamp som man tror använts i Lödöse. Myntämnet (silverplåten) lades på ett mjukt underlag av läder eller bly.

TECKNING AV RUNE EKRE 1991.

Underlag från myntning efter *göta-landsräkning* finns här endast av Valdemars penning med krönt huvud, jfr LL XVII (20 ex funna), av vilka tre alltså härrör från det kvarglömda myntningsspillet. Kungakronan består här av tre divergerande smala spetsar avslutade med knoppar, eventuellt helt utan synlig kronring. Avtryckens sidolockar utgörs av tre på vardera sidan nedhängande punktliknande öglor(?), *fig. 1*. (Malmer 1978.)

Motsvarande mynt skiljer sig från LL grupp XVII, men Lagerqvist har inte heller med alla varianter vilket han påpekar i sin inledning. Närmast påminnande om blyunderlagets penning är den som visas på *fig. 3*. Just det exemplaret är hittat i Hagby kyrka i Småland. Liknande mynt har påträffats bland andra kyrkfynd, såsom i Arby kyrka, också Småland, och i Botilsäters kyrka i Värmland.

Litteratur

Ekre, R.: Myntningsfynd från Lödöse. *NNÄ* 1971 s. 60–86.

— Om den medeltida myntningen i Lödöse. *Västgöta-Dal* 1989/90 s. 32–48. 1991.

Golabiewski, M.: Kompletteringar till publicerade svenska medeltidsmynt. *NNUM* 1980:7 s. 148–152, nr 4 & 4A.

— *Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen*. 4. Myntfynd från Närke, fynd nr 69. 1990.

Gullbekk, S. H.: Brakteatproduksjon i Norge på 1200-tallet. I lys av numismatisk relaterare funn fra Lödöse. *SNT* 1996:8 s. 186–187.

Holmberg, K.: Myntningen under Birger jarl och hans kungliga söner. *SNT* 2016:3 s. 59–61.

LL = Lagerqvist, L. O.: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.

Malmer, B.: Örebro som myntort under 1200-talet. *Myntkontakt/SNT* 1978:8 s. 206–209.

AUKTIONER & MÄSSOR

12/11 Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm

19/11 Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper, auktion nr 74, Stockholm

26/11 Myntmässa, Sveriges Mynthandlars Förening, Stockholm

3/12 Myntauktion, Frimärkshuset, Stockholm

2017

mars Myntauktioner i Sverige AB, Stockholm

Knut Långes vapen. Av Mats Persson. **Vem var härolden Simon?** Av Jesper Wasling. **Lagerqvist medaljerad i Lund.** Vapenbilden 2016:107.

Myntningen i Åbo och på Kustö under 1520-talet. Av Bengt Hemmingsson i senaste numret av Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM 2016:3 s. 69–74).

Några karameller från våra 20 första auktioner. Av Dan Carlberg och Bernt Thelin. MISAB:s jubileumsskrift 2016. 20 sidor.

MEDLEMSNYTT

Medlemsrabatten på MISAB-kataloger

Myntauktioner i Sverige AB (MISAB) är helägt av SNF¹. Bolaget startades 2009 och har sedan starten avhållit tjugo offentliga auktioner och tre internetauktioner.

MISAB har varit mycket framgångsrikt och har presenterat plusresultat under samtliga verksamhetsår. 2015 levererade MISAB en utdelning till ägaren (SNF) på 200 000 kronor. Styrelsen för SNF beslutade hösten 2015 att en del av vinsten skulle användas för att subventionera helårsabonnemang av auktionskataloger från MISAB. Subventionen som avsåg 2016 års kataloger beslutades till 250 kronor. Ett abonnemang kunde tecknas per medlem

Styrelsen har utvärderat medlemsrabatten på auktionskatalogen. Totalt 130 medlemmar utnyttjade erbjudandet, vilket är en relativt liten andel av föreningens medlemmar. Utfallet har troligen delvis sin förklaring i att för-

eningen är en samlingsplats för numismatiskt intresserade med många olika infallsvinklar, varav det främst är våra samlande medlemmar som utnyttjar ett erbjudande om rabatter på auktionskataloger. *Styrelsen har därför beslutat att inte återupprepa erbjudandet om rabatt på helårsabonnemang av MISAB-kataloger 2017.* Den avgift som MISAB beslutar för kataloger 2017 gäller alltså även för medlemmar.

Styrelsen anser att det är viktigt att överskottet från MISAB kommer alla medlemmar till del och att föreningens ändamål och verksamhet tillgodoses. Ett av föreningens ändamål är att verka för det numismatiska intressets höjande. Detta kan exempelvis ske genom utgivandet och spridning av numismatisk litteratur. Därför har styrelsen diskuterat att vissa böcker/skrifter som föreningen ger ut ska tillhandahållas medlemmar gratis.

Styrelsen har också för avsikt att till årsmötet 2017 föreslå att medlemsavgiften sänks. Medlemsavgif-

tens storlek ska inte vara ett hinder för medlemskap i SNF. En sänkning av avgiften skulle komma merparten av medlemmarna tillgodo², såväl nya som gamla medlemmar.

Ingemar Svenson,
sekreterare SNF

¹ SNT 2009:4. SNF:s auktionsverksamhet av Dan Carlberg och Jan-Olof Björk

² SNF har ett antal heders-, korresponderande och ständiga medlemmar som inte betalar en årlig medlemsavgift.

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046 – 14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

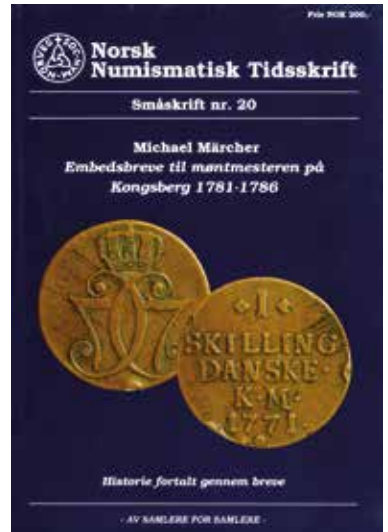
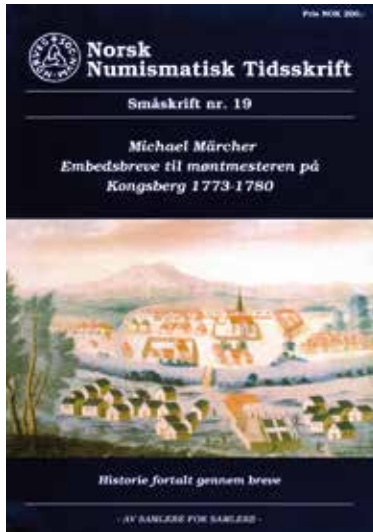
Michael Märcher: Embedsbreve till møntmesteren på Kongsberg 1773–1780 & 1781–1786. Historie fortalt gennem breve. Norsk Numismatisk Tidsskrift. Småskrift nr. 19 & 20. 112 respektive 127 sidor. Illustrerade. Oslo 2015 & 2016. ISSN 1894-2237.

Norsk mynthistoria berättad genom brev till myntmästaren

FÖRFATTAREN MICHAEL MÄRCHER – chef för Den kgl. Mønt- og Medaille-samlingen i Köpenhamn – skrev sin doktorsavhandling 2009 i ämnet *De kongelige Møntsteder i Altona og København 1818–1873*. I de här presenterade två utgåvorna av Norsk Numismatisk Tidsskrift ligger Märchers fokus på myntverket i Kongsberg i Norge åren 1773–1786.

Arbetet som myntmästaren Henrik Jacob Arnold Branth skulle utföra på Kongsberg var inte lätt, styrd som han var från Köpenhamn. Myntdirektören hette Hans Schierven Knoph och det är han som författat de flesta publicerade breven avsånda från Den Kongelige Mønt. Branth's brev till honom ser vi inte här, men av Knoph's svar kan man förstå frågorna.

Danmark och Norge var en monetär enhet. Kung Christian VII hade regerat sedan 1766 och skulle förbli på tronen ända till 1808. I introduktionen till första häftet beskriver redaktören för NNT, Olav E. Klingenberg, de motgångar som Branth måste ha haft för att upprätthålla sitt uppdrag som myntmästare på Kongsberg. Inte minst detaljstyrningen från Köpenhamn skapade uppenbarligen onödiga problem i det praktiska ställningstagandet för en myntmästare, särskilt som postförbindelserna inskränkte sig till högst en gång i veckan. Klingenberg påtalar också att vi kan läsa breven inte bara i ekonomisk-historiskt avseende utan även

Omslagsbilden till vänster visar Kongsberg med mynthuset, som utgörs av de inhägnade byggnaderna nära den dåvarande kyrkan. I bakgrunden ses Solvberget. Målning 1747 av Johannes Rach (1720–1783). Till höger visar omslaget en 1 skilling danske 1771 slagen i Kongsberg för Christian VII.

som ren samtidsdokumentation. Det finns mycket att begrunda i brevtexterna, så läs dem inte för fort.

Första katalogens nummerade brev är daterat 28 september 1773. Myntdirektör Knoph var Branth's onkel. Hans brev till Branth, som då var *gardein* vid myntverket i Köpenhamn, gäller tjänsten som myntmästare i Kongsberg. Breven från Knoph är skiftande mycket kortfattade eller långa. De skickas till Branth med viss regelbundenhet ett par gånger i månaden, med ryttare genom Götaland eller med skepp. I första delen publiceras 298 brev, det sista den 30 december 1780.

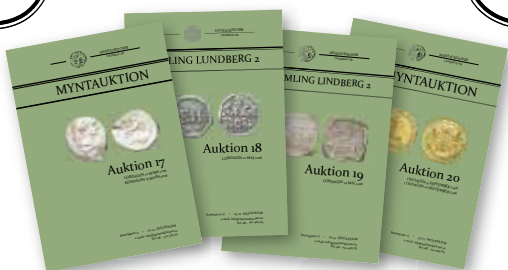
Den andra delen, som utkom i år, gäller perioden 1781–1786. Även i denna del skriver Klingenberg i introduktionen om allt som kan utläsas av breven – "historien bakom mynten". Till exempel var det ont om koppar till myntproduktionen och att man därför importerade inte längre giltiga plåtmynt från Sverige. Skillingmyntet 1771, som vi ser på omslaget – som faktiskt präglades först i mitten av 1780-talet – kan alltså innehålla koppar från svenska plåtmynt.

I båda delarna finns gott om färgillustrationer med utförliga bildtexter samt kompletterande fakta i form av noter nederst på aktuell sida. Båda katalogerna avslutas med index samt välbehövliga ordförklaringar, vi använder ju inte alltid samma benämningar i dag som då. Litteraturreferenser finns i Märchers inledning.

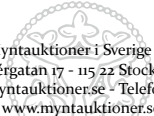
Arbetarnas situation och tillkortakommanden som anställda vid myntverket i Kongsberg finner man gott om prov på i breven. Märcher har genom sitt omfattande arbete med publiceringen av breven också gjort det möjligt att studera ett brukssamhälle byggt på myntprägling och på silverutvinning vid gruvan intill under 1700-talets senare del. Så kan ämnet numismatik med fördel användas. Rätt behandlat och läst kan så mycket mer berättas utöver själva mynten, deras produktion och myntmästarens arbete.

Kan vi förvänta oss en fortsättning? Branth innehade ju tjänsten som myntmästare i Kongsberg ända till 1797.

Monica Golabiewski Lannby

Under november månad erbjuder vi auktionskataloger ur vårt lager till specialpris. Ordinarie pris för de flesta kataloger är 190 kronor/styck inkluderat porto. Nu kan vi erbjuda valfri katalog som ännu finns i lager (4 och 5 är slutsålda) för 150 kronor. Efterföljande kataloger (alltså vid köp av minst två exemplar) kan beställas för det facila priset av 90 kronor/styck. Priserna gäller för leverans inom Sverige. Inbetalning görs till bg 399-0090.

Myntauktioner i Sverige AB
Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65
www.myntauktioner.se

Myntauktion

3 december 2016

Frimärkshuset
Skandinavisk Filateli AB
Humlegårdsgatan 13, 114 46 STOCKHOLM

08-661 74 50
info@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

Skarabé
Mynt & Guld AB
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10-18

hastur.fi

- polletter
- rederimärken
- medaljer
- knappar
- exonumia

SVENSKA FÖRENINGEN FÖR HISTORISKA VÄRDEPAPPER

AUKTION NR 74

Lördagen den 19 november kl. 11.00

Visning 10.00

Sheraton Stockholm Hotel

Tegelbacken 6, Stockholm, Mälarsalong D

SFHV deltar också med bord på MYNTMÄSSAN arrangerad av Sveriges Mynthandlares Förening på Hotel Sheraton lördag 26 november kl. 10-15

- Informationsbord, medlemsinformation
- Referensböcker till försäljning
- Mottagning av auktionsobjekt (historiska aktiebrev, mynt m.m.) till kommande auktioner (våren/hösten 2017)
- Värdering av gamla aktiebrev och andra historiska dokument

Utställning av världens första tryckfrihetsförordning utfärdad 2 december 1766 i superbt originalskick!

NYFIKNA OCH ENSKILDA SAMT FÖRETAGSMEDLEMMAR ÄR VÄLKOMNA!

www.historiskavardepapper.se

STRANDBERGS MYNTHANDEL & AKTIESAMLAREN AB

Hantverkargatan 36

112 21 Stockholm

Värderar, köper och säljer aktiebrev, mynt, sedlar, medaljer, ordnar m.m.

Öppet

lördag den 26 november
kl. 10-16

Vi bjuder på förtäring
Välkomna!

Tel. 08-611 01 10, 611 58 20

[www.aktiesamlaren](http://www.aktiesamlaren.se)

öppet måndag-fredag kl. 11-15

Sveriges Mynthandlares Förening anordnar

MYNTMÄSSA I STOCKHOLM

Lördag 26 november 2016

Hotell Sheraton, Tegelbacken 6

Öppettid: 10.00 – 16.00

Entré 20 kr

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Info mässan: Christian Hamrin • Tel. 08-732 66 86 • 070-212 64 55

www.mynt.nu/smf/

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XXX. *Numismatiska Meddelanden XXX*. 1965. 30 kr (40 kr)
NM XXXII:1–2. Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 kr (225 kr)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 145 kr (190 kr)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 kr (50 kr)
NM XXXVIII. *Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita*. 1992. 75 kr (75 kr)
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 200 kr (250 kr)
NM XLI. *Nulla dies sine linea*. Festskrift till Ian Wiséhn. 2001. 200 kr (200 kr)
NM XLII. Hesse, B-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

- Gamby, E.: *Bland numismatiker. Minnen från 1920-, 1930- och 1940-talen*. 1984. 25 kr (25 kr)
- Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 kr (35 kr)
- Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 kr (100 kr)
- Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873-1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. 1998. 50 kr (50 kr)
- Lars O. Lagerqvists medaljfond. 1999. 100 kr (100 kr)
- Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 kr (50 kr)
- Sammlaren Sven Svensson. *Alla dessa mynt*. Red.: G. Wahlquist. 2005. 100 kr (150 kr)
- Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 kr (100 kr)
- Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 kr (100 kr)

Böckerna säljs direkt hos Svenska
Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17
Öppettider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 5598 eller
info@numismatik.se

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)
Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)
Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

- Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr (200 kr)
Karlsson, Y.: *Sasanian Silver Coins*. 2015. 300 kr (350 kr)
Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok*. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009. 150 kr (150 kr)
Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinettet. 2006. 50 kr (50 kr)
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 350 kr (395 kr)
Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr (200 kr)
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 250 kr (250 kr)
Ord med mening. Festskrift till Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr
Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr (50 kr)

Register

- Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr
Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)
Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 12 november 2016

Ett urval av vad som bjuds ut:

1 daler 1561

8 mark 1617 "HAER"

Pommern 1 taler 1655

8 mark 1670

1 riksdaler 1707

Reseriksdaler (1731)

Ort (1/4 daler)
1599

50 öre
1862

Syracuse
EL 25 Litrae

Russia 1 rouble
1909

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.myntkompaniet.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

WEB-AUKTION 4

Vi är glada att kunna presentera årets fjärde internetauktion – den förra till bredden fylld av numismatisk litteratur. Denna gång bjuder vi åter igen på mynt, medaljer och polletter, bl. a. mynten på bilden nedan. Auktionen startar under november.

INLÄMNING

Inlämning till vårens kvalitetsauktion pågår november månad ut. Till våra internetauktioner mottar vi fortlöpande auktionsmaterial. Kontakta Dan Carlberg, dan.carlberg@myntauktioner.se, om Du har objekt till våra kommande auktioner.

Myntauktioner i Sverige AB
Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65
www.myntauktioner.se